

si się wspaniale najdawniejszy zakład dobroczynny w Żytomierzu. Pierwszą jego fundacją założył tutaj w r. 1761 znany w piśmiennictwie bibliograf i bibliotekoznawca, ks. biskup Józef Andrzej Załuski, którego szlachetną myśl podparli hojnemi zapisami inni dobroczyńcy. Za ich to staraniem wybudowany został pierwotny szpital drewniany wsamém mieście, w tej stronie gdzie dziś z wilskiej żwirówki przecięta została uliczka do katedry. Dom na ten cel zajmowany, po przeniesieniu zakładu do nowowzniesionego gmachu, długo stał jeszcze z dawnym rozkładem pokoi i wynajmowany był osobom prywatnym przez kapitułę, do której własności wrócił.

Gdy władze rządowe w latach 1766 i 1755, uznając niedogodność miejscowości i budynku, zezwoliły na przeniesienie zakładu, po kilku projektach które się nie utrzymały, wybrano w ostatku wzgórze nad Teterowem, jako najodpowiedniejsze pod względem czystości powietrza i innych środków sanitarnych. Wzgórze to nosiło w dawnym czasie nazwę *Uroczysku Popiński* i podzielone na drobne części, zajęte było nad brzegiem rzeki chatkami i futorami mieszczan i szlachty. W roku 1814 nabyty został od Jakuba Szczepkowskiego, wice-regenta grodu żytomierskiego, jeden z takich futorów, złożony z kilkunastu pomniejszych sadyb, na uroczysku Popówka. Później w r. 1817 Samuel Hański ofiarował na ten cel plac swój. nabytemu od Szczepkowskiego futorowi przyległy. Nakoniec kupiono w tej stronie pomniejsze części gruntów od różnych właścicieli.

Składka na fundusz nowej budowy z upoważnienia władzy rządowej rozpoczęta w r. 1805, dostarczyła potrzebnych funduszków, tak iż fundamenta gmachu założone zostały 2 maja 1816 roku, a w r. 1819 ostatecznie był ukończony. Cały gmach wzniesiony na dwa piętra, okazale od strony rzeki przedstawiający się, zabudowany jest w kwadrat; ściany jego mają 86 arszynów długości, na 21 wysokości. Ściana kaplicy uwieńczonej baniastą kopułą, występuje nieco w ował. Okna jej w ostrołuk wyrobione i całe zewnętrznie z gęstwiny drzew wychylające się, mianowicie zdala, uroczy sprawia widok. Na dziedzińcu wznoszą się obszerne oficyny i zabudowania folwarczne. Dawniej stał tu browar, wiatrak i młyn konny, dziś już nieistniejące. Próbowano nawet po dwakroć w roku 1807 urządzić młyn wodny na rzece Popówce, ciekącej teraz wązkim zaledwo źródelkiem, lecz próby się nie udały. Wyrabiał przytém dawniejszy zarząd szpitalny cegłę i wapno marglowe na własne potrzeby.

Zakład ten, od roku 1796 zostający pod zwierzchniém zawiadywaniem magistratury powszechniej opieki, przeszedł w r. 1842 pod bezpośredni i wyłączny zarząd téjże władzy, od roku zaś 1853 mieścił się tutaj wydział wojskowego szpitala.